

TÜRK

2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 43, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 07.12.2025

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 21.12.2025

Sayfa / *Page*: 106-118

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Doç. Dr. Metin Eren

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Bölümü Öğretim Üyesi

metineren@yyu.edu.tr

MODERN TÜRK ŞİİRİNDE VAN GÖLÜ

Öz

Anadolu'nun edebî metinlere konu olması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde kısmi olarak başlamıştır. Klasik şiir geleneğinin soyut, tasvir içermeyen kalıp söyleyişleri mekân ve insanı belirgin bir şekilde metne dâhil etmez. Modern edebi türlerde ise realist yaklaşım ve tasvir yakın dönemlere kadar önemli unsurlar olmuştur. Millî bir edebi geleneğin oluşturulması çabası Anadolu'nun tanınması ve tanıtılmasını da beraberinde getirir. Şair ve yazarlar Anadolu'yu mekân, insan ve toplum olarak anlamaya ve anlatmaya başlar. Bu makale, bir taşra şehrinin ulusal düzeyde tanınan ve okunan şairlerin şiirlerine yansımaları incelemektedir. Antolojilerde yer alan şair ve şiirler, antolojilere girmemiş ve literatür taraması ile tespit edilen şair ve şiirler incelenmiştir. İsim ve metinler, inceleme bağlamı olan Van ve Van Gölü unsuruna göre değerlendirilmiştir. İçerik analizi, şiir çözümlemesi temel inceleme yöntemidir. Van Gölü ve Van, ulusal kanona şairlerin kısa ve uzun ziyaretleri sonucu eklenmiştir. İncelemeye konu edilen şairlerden yalnızca bir isim Van'a yerleşmiş ve Van'da yaşamıştır. Van Gölü ve Van şairlerin metinlerine tasvirden çok temsille yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Anadolu, Taşra, Van, Van Gölü.

LAKE VAN IN MODERN TURKISH POETRY

Abstract

The inclusion of Anatolia as a subject in literary texts began partially during the final period of the Ottoman Empire. The abstract, non-descriptive patterns of classical poetry do not explicitly incorporate place and people into the text. In modern literary genres, however, the realist approach and description have been significant elements until recent times. The effort to establish a national literary tradition also brings with it the recognition and promotion of Anatolia. Poets and writers begin to understand and describe Anatolia as a place, its people, and its society. This article examines the reflection of a provincial city in the poetry of nationally recognized and widely read poets. The poets and poems included in anthologies, as well as poets and poems not included in anthologies and identified through literature review, were examined. Names and texts were evaluated according to the elements of Van and Lake Van, which were the context of the study. Content analysis and poetry analysis were the main methods of examination. Van Lake and Van were added to the national canon as a result of the poets' short and long visits. Only one of the poets examined settled in Van and lived there. Van Lake and Van were reflected in the poets' texts more through representation than description.

Keywords: Poetry, Anatolia, Provincial, Van Lake, Van.

Giriş

Klasik Türk edebiyatında İstanbul dışı, taşra şiire sınırlı bir şekilde yansımıştır. “Bir şehrin güzellerini, güzelliklerini ve o şehrin meşhur kişileri ve mekânlarını tavsif eden eserler” olan (Selmani 2020: 249) şehrengizler taşrayı, yereli modern anlamda metinleştirmemişlerdir. Bursa, Edirne, Üsküp, Halep, Erzurum gibi imparatorluğun önemli merkezleri, kültürel olarak da nispeten gelişmiş oldukları için şiire konu edilmişlerdir. Türk şiirine taşra kabul edilen mekânların yoğun bir şekilde bir tema olarak girmesi 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra gerçekleşen değişimlerin sonucudur. Anadolu, özellikle de 20. yüzyılın ilk çeyreği ile birlikte Türk aydını tarafından keşfedilmiştir. Bu farkına varış Anadolu’nun edebi metinlerde bir merkez olmasını yine de sağlamamıştır. Anadolu’nun İstanbul’un taşrası olma hâli sürmüştür. Taşra, merkezleşmeyi başaramadığı gibi kendisi merkezde teşekkül eden edebi akımlar, tarzlar, isimlerin etkin bir şekilde yankılanmasına olanak sağlayan mahfillerden de önemli ölçüde yoksundur. Anadolu’nun birçok kenti Cumhuriyet dönemi değişimleri belli bir etki oluşturuncaya değin “taşranın taşrası” (Pekdemir 2007: 79) olarak kalmıştır. Taşra söz konusu olduğunda doğal olarak hemen ardından bir merkez gelmelidir. Ahmet Çiğdem taşranın bir merkeze göre tanımlanması meselesini şu ifadelerle açıklar:

Taşrayı kuran şey kendisi değildir, kendisi dışındaki bir çekim gücüyle, hadi anlatım kolaylığı olsun diye söyleyelim, merkezle ilişkisi, hatta bizzatı merkezdir. Sadece siyasi bir merkezden değil, başka çağrışımları da olan bir merkezden söz ettiğimizi hatırlatalım; zira taşraya sinen yoksunluk duygusu, merkezin, kendisini hükümler bir kabalıkla öne çıkaran bu çağrışımların

gücüne yenik düşmenin duygusudur. Merkez neyi ifade ediyorsa, taşra ona ikincil olmanın kâbusunu yaşar. (2005: 104).

Tarihte ana ticaret yolları üzerinde olmayan, önemli bir idari merkez de olmayan Van, klasik şiire konu edilmemiştir. Yerel de olsa kendisi ciddi bir kültürel merkez olamamış, olma imkânlarını 1915-1918 arası yaşanan yıkıcı Rus işgalinin ardından kaybetmiş olan Van¹; ulaşım, iletişim, ekonomi, eğitim olanaklarından da uzak ve mahrum kalmıştır. Türkiye, 1950 sonrası ciddi bir sosyolojik dönüşüm yaşamıştır. Bu dönüşümün çok boyutlu etkileri Anadolu kentlerine de yansımıştır. Cumhuriyet sonrası modernleşme çabaları sonuçlarını özellikle il merkezlerinde, sınırlı bir çevrede göstermiştir. Modernleşme süreçlerinin en önemli aygıtlarından olan resmi okulların yaygınlığının son derece az oluşu, ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılık gibi geleneksel yöntemlere bağlı devamı, ulaşım ağlarının sınırlı oluşu ve yaygınlığının azlığı bu sürecin uzamasına yol açan etkenlerdir. Van ve çevresindeki illerde erken Cumhuriyet döneminde yapılan eğitim ve diğer alanlarla ilgili yatırımlar incelendiğinde bu yatırımların hem nicelik hem de nitelik bakımından sınırlı yatırımlar olmalarının değişimi yavaşlatıcı etkileri daha net tespit edilecektir.²

Klasik metinlerde şehirlerle ilgili tasvirlerin sınırlı olduğuna yukarıda değinildi. Osmanlı edebi geleneğinde modern anlamda bir “ben idraki” eserlere yansımadağı için kişi, şehir tasvirleri yok denecek kadar azdır. Van ile ilgili ilk şiirlerden biri Faik Reşad’ın “Kendirci” redifli gazelidir. Bu gazeli inceleyen Murat Öztürk’ün konu ile ilgili değerlendirmesi bu tespiti doğrulamaktadır: “Bu gazel Van’ın asırlar boyunca Osmanlı Devleti ile bilinen bağlarına karşın Türkçe bir şiir metnine konu olan ilk örneğidir. Dahası bu şiir, klasik Türk şiiri geleneği çerçevesinde Van’daki belirli bir mekâna atfen yazılmış ve beldenâme örneği sayılabilecek tek örnektir.” (Öztürk 2021: 428). Edebi gelenekte modern anlamda bir *kendilik* olarak Van yoktur. Aşağıda daha geniş olarak değerlendirileceği üzere modern edebi yorumlar ise, henüz, emekleme, kekeleme aşamasındadır.

Van’ın uzun soluklu yerel gazetelerinden *İkinisan Gazetesi*’nde 2-3 Mayıs 1974 tarihinde yayınlanan ve şairi Kâzım Karabekir Paşa olan “Van Gölü ” başlıklı şiirdeki şu dizeler Van özelindeki boşluğu ifade eder:

Güzeldir güzel bu sevimli göl, / Fakat hâlâ bir mavi ıssız çöl, / Ne şiire zemin, ne resime model, / Çünkü yok etrafında başka el. / İsviçre gibi fakat seyyahsız, / Kanla yıkandı hâlâ bahtsız (Laleci 2018: 142)

Van kültürel hayatında yerel gazeteler edebi metin yaratıcılığını teşvik eden mahfillerden olmuştur. 1930’lu yılların sonundan itibaren Van’da süreklilik gösteren bir yerel basının varlığı aynı zamanda çeşitli düzeylerde bir edebi üretimin bu yayınların sayfalarına yansımalarını da mümkün

¹Van’ın I. Dünya Savaşı sonucu yaşadığı yıkımın benzerini yaşayan çok az şehir vardır. Van, bu savaş sonunda hem mekân hem insan hem de oluşmuş kültürel birikimini önemli ölçüde yitirmiştir. Kültürel bir merkez olarak gazete üzerinden konuya baktığımızda benzer bir tablo ile karşılaşırız. Ergin Sarı, uzun bir tarihsel süreci basın-iktidar ilişkileri bağlamında incelediği çalışmasında 1858 yılından itibaren Van’da yerel basınla ilgili detaylı bilgi vermiştir. 20. yüzyılın başlarında yoğunlaşmaya başlayan yerel basın faaliyetleri 1915’te Çarlık Rusyası işgaliyle kesintiye uğramıştır. Van’da Cumhuriyet döneminde 1937 yılı ve sonrasında yerel basın yeniden şekillenmeye başlamıştır (Sarı 2023).

²Konu ile ilgili detaylı veriler için bkz. Abdulaziz Kardaş (2012), *Cumhuriyet Dönemi’nde Van Gölü Havzası’nda (Van-Bitlis-Muş) Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950)*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Bu konu, bu makalede ikincil önemde olduğu için detaylı olarak değerlendirilmeyecektir. Bununla birlikte Anadolu’daki dönüşümün çok yönlü etkileri edebiyat alanında da daha derinlemesine incelenmelidir.

kılmıştır.³ 1990'ların ikinci yarısından itibaren ise özellikle Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin kurumsal varlığı ve bu kurum merkezinde Türkiye'nin birçok yerinden akademisyenlerin, sanatçıların, akademisyen-sanatçıların varlığı ile de beslenen bir ortam oluşmuştur. Bu sürecin etkisiyle başlayan *Hazan*, *Seyir*, *Beyaz Gemi* gibi süreli edebi yayınlar, 2000'li yıllarla birlikte hızlanan şiir, roman, öykü, deneme türlerinde kitap yayınlayan birçok yayınevinin varlığını mümkün kılmıştır. Bu etkenler altında Van, en azından çevre illere göre canlı bir kültürel ortama sahip bir yer olmuştur.⁴

Bu canlı kültürel ortamın da etkisiyle ulusal ve yerel düzeyde Van ve çevresini tema edinen şiirlerden oluşan seçkiler hazırlanmıştır. Bu incelemede geniş bir şekilde kullanılan Van üzerine yazılmış şiirleri içeren Müştehir Karakaya ve Aydın Talay'ın hazırladığı *Van Şiirlerinden Seçmeler* (1995), Adnan Özkan'ın hazırladığı *Van Şiirleri Antolojisi* (2018), Ali Laleci tarafından derlenen ve *İkinisan Gazetesi*'nde yayınlanıp Van'ı konu alan şiirlerden yapılmış seçkiden oluşan *Şiirlerde Van* (2018) ulusal ve yerel düzeyde Van ile ilgili yazılmış şiirleri önemli ölçüde içeren derlemelerdir.

Vanlı şairler veya Van üzerine yazılmış şiirler üzerine bir dizi inceleme de yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında yer alan Bekir Oğuz Başaran'ın *Şiirlerde Van ve Van Gölü* (1992) incelemesi bu konudaki ilk geniş incelemedir. Seyit Battal Uğurlu'nun "Van'ı ve Van Çevresini Konu Alan Şiirler Üzerine Bir İnceleme" (2006), Kemal Erol'un *Cumhuriyet Döneminde Vanlı Şairler ve Ozanlar* (2010), Murat Öztürk ve Tolga Öntürk'ün birlikte kaleme aldığı *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzi Divançesi* (2021) bu incelemeler arasında öne çıkan çalışmalardır.

Bu incelemede öncelikle modern şiirde Van Gölü ile ilgili şiirler incelenecektir. Ulusal kanona dâhil şairlerin şiirlerine Van'ın bir tema olarak girmesi şairlerin yollarının bir şekilde Van ile kesişmesiyle mümkün olmuştur. Bu kimi zaman kısa süreli bir ziyaret, kimi zaman bir memuriyet ile gerçekleşmiştir. Gülten Akın, eşi Gevaş'a atandığı için, Edip Cansever uzun bir yolculuğun bir durağı olarak, Sezai Karakoç 1960 yılında müfettiş olarak (2022) bir süre Van'da kalırlar. Bu şair ve yazarların bazıları izlenimlerini şiirleştirirken bazı şairler ise izlenimlerini şiirlerine yansıtmamıştır.

Ulusal Şiirde ve Şairlerde Van Gölü

Modern Türk şiirinde Van'ı şiirine konu eden şairlerden biri Gülten Akın'dır. "Hemen bütün dizelerimin temelinde birtakım olgular, gerçekler vardır benim" (Alpay 2022: 20) diyen Gülten Akın, 1960'lı yılların ortasında Gevaş kaymakamı olan eşinin görevi nedeniyle Van Gevaş'tadır (URL 1). Bu bilgiye dayanarak Akın'ın Van'da kaldığı yıllar boyunca doğayı, insanı gözlediği, temas ettiği, izlenimlerini şiirlerine aktardığı varsayılmaktadır. Akın; Van/Gevaş çevresine ait doğa, birey, toplum düzeyindeki izlenimlerini toplumcu bir ideolojik perspektifle şiirlerine yansıtmıştır. Akın'ın "Van'dan Gelirik" şiirini de yukarıda değinilen biyografi çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. (Susam; Kankaytsın 2022: 107, 151). Yazarın Gevaş'ta bulunduğu dönemi de içeren süreç Akın'ın Anadolu'yu içten ve içeriden tanımaya başladığı bir dönemdir ve bu dönem şiirlerinde "bireysel izleklerin yerini yoksulluk, ezilen Anadolu insanı ve zulüm karşısında başkaldırı gibi sosyal izlekler almış; şiir öznesi geri plana çekilmiş, başkalarının sesi öne çıkmıştır" (Mutlu 2022: 151). "Yukarda

³ Van yerel basını üzerine detaylı bir inceleme için bkz.: Ergin Sarı (2023). *Basın ve İktidar İlişkileri Bağlamında Van Yerel Basını (1858-1980)*, Doktora Tezi, Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi.

⁴ Bu yayınlarla ilgili geniş bir değerlendirme için bkz.: Zeki Taştan (2003). Van'ın En Uzun Soluklu Sanat ve Edebiyat Dergileri: Hazan ve Seyir, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, ss.24-41.

/Averof’un Oralarda” (2000: 38) dizeleriyle başlayan şiirinde Gevaş/Bahçesaray arasında yaşayan insanları şiirine konu edinir. Şiirin atmosferi birbiriyle bağlantılı iki kısımdan oluşmaktadır. Şiire göre, halkın yaşamı eşkıya baskınları ve jandarmanın eşkıyaları takibi sarmalındadır.

*Eşkıya evlere giriyor / Ardından jandarma evlere giriyor / Serseran serçevan /
Eşkıyanın jandarmanın ardından / Bir uzun akmadan Müküs /
Kuzu büyümeden bebek yürümeden /Gelinler Lorkeye durmadan /
Dev, köle istiyor, ürün istiyor / Serseran serçevan /
Beye dönüşüyor eski eşkıyalar / Serseran serçevan (2000: 39-40).*

Bu dizelere göre şiddet hayatın olağan düzeni hâline gelmiştir. Şaire göre sıradan halk, bu döngüyü korkuyla birleşmiş bir boyun eğmeyle karşılar. Şiirin bu ilk kısmı şairin Gevaş’ta komşusu, öğrencisi olan ve kendisinden okumak için kitaplar alan⁵ Sabahattin Kurt’a sesleniş içeren bir kısa bölümle sona erer:

*Yiğidim, demir yüreklim / Dağlara verdiğim Sebo can / Onca kitabın onca kitabın / Kavlini
yükledin / Yaban kekliği miydin / Al eden avcıya mı düştün / Tuz mu koydular gözene / Yandın,
yeniden yeniden mi döndün? (2000: 39-40).*

Sebo, şairin “Sayılmıyor Kaç Yolun Çatındayız” şiirinde de biyografik bilgilerle çerçevesinde yer alır. Sebo, şairin de *deniz* dediği Van Gölü kıyılarındaki Gevaş’tandır:

*Van denizinde Gevaş’ta / Adı Sebo, kara bir oğlanla / Yine görüşelim deyip ayrılıyor /
Gördüğü her basılı kâğıdı yutmaktan / Biraz dalgın (2000: 76).*

Akın’ın “Ağıt” şiiri de Van ve Van’ı çevreleyen yerler üzerinden Sabahattin Kurt için yazılmıştır. Şaire göre, Sabahattin’in ölümü arkasında doğayı da içine alan bir yıkım doğurur. Geride kalanlar için varlık, bilinen bütün anlamları ile tersyüz olur. “Kırmızı fistan”ın şiirde hayat neşesini sembolize ettiği değerlendirilmektedir:

*Sular da yanar / Yaktın Van gölünü, Çıldırı / Artos dağını yıktın, Averof’u yıktın /
Sel bastı evlerimizi bahçelerimizi / Kırmızı fistanlarımız karardı (2000: 214).*

“Semo’nun Kardaşını Arama Türküsü” bu ağıtın devamıdır. Ağıt, halk kültüründe ölenin idealize edilerek anıldığı bir türdür. Şairin betimlemeleri de halk kültüründeki söyleyiş tarzının yazılı bir edebi metne yansıdığını göstermekte ve tasvirler yer yer bir destan kahramanının özelliklerini çağrıştırmaktadır:

*Onu arıyorum / Saçları karadır alnı harmanyeri / Gözleri üç aylık karaca gözleri /
Hiç kış yaşamamış hiç akşam görmemiş / Yüzü sıcak yaz günleri / Çocukken çok gülerdi /
Onu arıyorum / Koşunca tay, durunca şahan / Yürüyünce ırmak / Yaşadığı her gün pazartesi
(Akın 2000: 215).*

Akın’ın “Van’dan Gelirik” şiirinin ikinci kısmı toplumsal içerikten doğal içeriğe, dağlardan suya doğru değişir. Şiirde bir gün batımı tasviri vardır. Gün batımının renkleri ile diğer tasvir öğeleri kızıl rengin hâkim olduğu bir kanlı sahne oluşturur.

*Göl durgun ve kızıl pırıltılı / Sıvanmış Engil suyunun balıkçıları /
Ağları çekiyor dalyanlardan/ Kuşlar koyağında / Martılar turnalar balıkçılar /*

⁵ <https://bianet.org/haber/sabahattin-kurt-gulten-akin-ve-siiri-241533> (Erişim tarihi: 20.05.2024)

*Koca bir savaşı bitirmiş, yorgun / Beyaz sessizliğe sıralanmış / Duruyorlar /
Yerde parçalanmış kuş bedenleri / Tüyler kan ve ölüm ölüm (2000: 40).*

Şiirde betimlenen Van Gölü günbatımı tablosunu oluşturan bütün unsurlar, aynı zamanda duygusal bir tükenmişlikle ilgilidir. Şiir, tekrar Sebo'ya bağlanarak, Sebo'yu ana figür alarak bir dönem gençliğinin parçalanmış hayatlarını sembolize eder. Şair, 1960'lı yıllardan aldığı imgelerle 1970'li yılların politik olaylarını birbirine bağlar.

Akın'ın "Atın Türküsü" şiiri mitolojiden, halk anlatılarından izler taşıyan zengin motiflerle bezenmiş bir şiirdir. Güncel politik göndermeler, anlatı ve tarih bir arada işlenir. At, Van Gölü ile onu çevreleyen yüksek dağların birleştiği bir yerde ve belirsiz bir zamanda var olur. Şair, zaman ve mekân boyunca koşturup duran bu at imgesi üzerinden Anadolu'nun (Susam; Kankaytsın 2022: 161) bin yıllık tarihini anlatır.

*Denizle göğün birleştiği yerden / Gün ağarmıştı dünyaya indiğimde /
Yüküm bulutlardı, dalgaları / Yele verdim. / Yel üfledi köpüğümü soğuttu /
Kanat aldım, yele verdim (2000: 159).*

Bu atın kanatları altında bir mağarada bir genç erkek ve bir genç kızın sevgisi bir araya gelir ve onların nesilleri Van Gölü havzasının dört bir yanına yayılır. Enuma Eliş mitolojik metnindeki Tiamat'ı andıran bu mitolojik varlık Van Gölü'nün sularında dinlenir.

*On altısında bir oğlan / On dördünde bir kız gördüm /
Aldım Ağırof'ta bir mağaraya götürdüm / Soluğumla ısıttım, kuruttum seğrimemle /
Seviştiler / Gün ağardı. Dünya ılıdı. Ağaçlar yeşerdi / Yavrular, yemişler oldu. Sonra çocuklar
/Artos'un, Ereğ'in, Ağırof'un Süphan'ın ve Nemrud'un eteklerini tuttular /Bense dinlenmeye durdum
Van'ın denizinde Beraber sürdüler toprağı / Üzüümü ve şarabı beraber / Şimdi de yankılanır
manastırlarda /Türküler söylediler (2000: 159).*

Gülten Akın'ın şiirinde Van Gölü, "Eller İlahisi" şiirinde de yer alır (2000: 86). "Tatvan'da Denize Uzak" başlıklı metinde Van ve çevresinde Van Gölü için kullanılan "deniz"i metninde kullanmasını da belirtmek gerekir: "Tatvan'da denize uzak bir eski bahçede, yaz çiçeklerine vurgun oturdum" (2000: 91).

Gülten Akın biyografisinin ışığında değerlendirilecek şiirlerden bir diğeri de "Öğretmen Türküleri" başlıklı şiirdir. Şairin şiirinde betimlenen öğretmen, sevgi dolu, neşeli ve tutkulu bir kişidir. Şair, oldukça canlı tasvir ettiği öğretmen ile doğayı birleştirir. Şiirin dizelerindeki "Kurtlar kuşlar el çırpardı, göl salını, güneş sevinçle balkırdı" ifadeleri kişi ve doğanın canlı bir bütünlük oluşturmalarına örnek verilebilir. Bu mısralarda, göl, güneş, kuşlar bu genç öğretmenin canlılığına eşlik eder. Şair, seçtiği sözcüklerle bu coşkunluğu okuyucusuna hissettirmeye çalışır:

*Altmış ikilerde Van'da, Gevaş'ta / Artos dağlarının eteği kardan / Karların içinde bir evcil
şahan / Kendi on dokuzunda / Çocuklarıyla halaya durunca / Kurtlar kuşlar el çırpardı
Abece dağılırdı coşkudan / Göl salınır ipek hisirtisiyle / Güneş sevinçle balkırdı /
Sus olup dinlerdik / Akçadağ'da doğan en güzel Türkçe /Kadir'i tanır mısınız Kadir'i? (2000:
230)*

Bir Anadolu gezisi ile geldiği Van'a ilişkin izlenimlerini şiirleştiren şairlerden biri de Edip Cansever'dir. "Su Altında Kanat Çırpan Üveyik" şiiri Cansever'in doğrudan Van ve çevresinden söz

ettiği iki şiirinden biridir (Yiğitler 2021: 773). Cansever, Van ve çevresini, yalnızlık duygusu merkezinde etkili bir şekilde şiirine yansıtır. *Dağ yollarında yalnız gezen çeşmeler* (2011: 213) ve *Birikmiş gündüzlerdir / Ve gelen kimdir bilinmez* (2011: 214) dizelerindeki “yalnız gezen çeşmeler” ve “Ve gelen kimdir bilinmez” ifadelerinde bu yalnızlık hissedilir. Bu yalnızlığın yansıdığı dizelerde aynı zamanda hüznün duygusu da belirgin bir şekilde yer alır. Cansever, Van ve çevresini yalnızlık ve hüznün duyguları ile betimler:

Ve hüzündür kendiliğinden /Han avlularında ağır ağır /Yem kesen atların yükü /Toplanan pazarlarda, kapanan dükkanlarda /Bütün gün ip satanların, bakır satanların /doluşup cami çeşmelerine /El yıkarken çığırdıkları türkü /Ve Tatvan’a giden vapur bir de /Ekler bütün hüznü / Bir sabah bir Van hüznünün özgünlüğünü. (2011: 214-215).

Şiire ilişkin bu değerlendirmeler ışığında şairin Van Gölü’nü görme şekli değerlendirilebilir. Cansever, şiirine aşağıdaki dizelerle başlamıştır:

Bir çift Van sesi / Van’ın doğurgan sesi / Bin çift nar düşürülmüş gibi dalından / Bu onun sesi / Sessizce yağan karda nar sesi.(2011: 213).

Şehir “nar” ve “kar” gibi hem güçlü hem de doğurgan/çokluk bildiren öğelerle tasvir edilmiştir. Şair; görüntü, çağrışım ve ses öğelerine yer vererek duyuları çoklu bir şekilde kullanır. Nar; mitolojilerde, halk anlatılarında, “ruhun ölmezliğinin, verimliliğin, bolluk ve refahın, üretkenliğin ve çoğalmanın sembolü, yeniden doğuşun, evliliğin, yaşam ve ölümsüzlüğün simgesidir. Ayrıca insan sağlığının, zenginliğin, doğurganlığın, doğa verimliliğinin de sembolü kabul edilmiştir.” (Cerrahoğlu 2012: 650). Kar da, renk ve yağış şekli itibarıyla imge oluşturmada oldukça güçlü bir unsurdur. Kar, yalnızlık ve açıklığı içerdiği gibi örtme, gizleme ve koruma özelliklerine sahiptir.

Su altında kanat çırpın üveyik / Her rengin başka rengi / Resmini kendi çizer / Düşünde kendini görür / Kıyıları onun itiş biçimi / Üveyiktir Van’da anmak anılmak / Üveyiktir sanrının üvey kardeşi. (Cansever 2011: 13).

Şaire göre Van Gölü, şeklini “su altında kanat çırpın” bu üveyiğe borçludur. Üveyik; güvercingiller ailesinden renkli, ürkek bir kuştur ve Edip Cansever Van’ı bu kuş türüyle anar. Güvercin mitolojide yer edinmiş canlılardandır. Yunan mitolojisinin Pleiadları “Gökte yedi yıldıza çevrilen yedi kız kardeş... Bir efsaneye göre, yedi kız kardeş anaları Pleione ile birlikte Boiotia’da gezinirken, avcı Orion’a rastlamışlar, Orion tutulmuş onlara, beş yıl kovalamış Pleiadları, sonunda kızlar birer güvercin olup uçmuşlar, Zeus da hallerine acıyarak göğe almış onları.” (Erhat 1996: 445).⁶ Van ve güvercin arasında bir ilgi kurmayı mümkün kılacak tarihî-mitolojik bir figür olan Semiramis’e ve onunla ilgili anlatıya değinmek açıklayıcı olabilir. Semiramis, mitolojiye göre kendisi için Babil’in Asma Bahçeleri’nin inşa edildiği Asur kraliçesidir. Efsanelerde Van şehrini kuran isim olarak da anılır. Azra Erhat, Semiramis’in öyküsünün Sicilyalı Diodoras’ın anlatımı ile günümüze ulaştığını belirtir. Anlatıya göre Semiramis kadın yüzlü, balık vücutlu tanrıça Derketo ile bir çobandan dünyaya gelmiştir. Derketo, bir insandan, bir çobandan çocuk doğurmasına içerlediği için çobanı öldürür,

⁶ Üveyik ve Van bağlantısı için Yunan mitolojisinden çok özellikle eski Van’da güvercin besleyen, eğiten, onlara tutkuyla bağlanan kişiler ve güvercin besleme geleneği merkezli değerlendirme yapmak da mümkündür. Anadolu’nun birçok şehrinde olduğu gibi çok görünür olmasa da Van’da da günümüzde de güvercin besleme ve eğitme tutkulu bir çaba olma özelliğini korumaktadır.

kızını da ölüme terk ederek yaşadığı göle dalar. Güvercinler bu bebeği büyütürler. Bu nedenle de ‘güvercinlerden gelme’ anlamında Semiramis denmiştir. Anlatılara göre güvercinlerden gelen Semiramis ömrünün sonunda güvercin olup kayıplara karışır (Erhat 1996: 487-488). Diodoras’ın Semiramis’i ile Ermeni mitolojisinin Şamiram’ı Van Gölü sahillerinde bir araya gelir. Ermeni anlatılarına göre erkek güzeli Ara’ya âşık olan Asur kraliçesi Şamiram (Semiramis) orduları ile gelip Ara’yı yenilgiye uğratır. Ara’yı sağ ele geçirmek emelindedir, fakat askerleri Ara’yı öldürürler. Mevsim yazdır. Dönüş yolunda gördüğü doğa güzelliklerinden çok etkilenen Şamiram, yaz aylarını geçireceği hükümdarlara layık bir şehir kurmak isteğiyle doğuya doğru gider ve “tuzlu deniz” olarak anılan Van Gölü sahillerine, Van ovasına ulaşır. Erek Dağı ve şimdiki Van Kalesi’nin bulunduğu kaya kütlisini görür. Dağ eteklerinde toplanan sular vadi boyunca nehir oluşturarak akıyordur. Bu bölgeyi şehir kurmak için uygun bulan Şamiram Asur ülkesinden binlerce marangoz, taş, demir, bakır ustası getirterek Şamiramagerd (Van) şehrini inşa ettirir (Kerovpyan 2003: 28-31). Efsane metni, iki farklı tarihsel ve toplumsal katmanı bir araya getirir.

Van ve çevresi birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. “Yapılan kazılar ve akademik çalışmalar neticesinde, Van Bölgesinde ilk yerleşim izlerinin MÖ. 4000 yıllarına kadar uzadığı anlaşılmaktadır.” (Tekin 2023: 152). Cansever, Van’ın bu eski tarihine *Asurlu sert hüznü onun / Bizans gözleri / Yuvarlak beyaz taşlar / İçini açar bana* (2011: 213) dizeleriyle değinir. Bu tarihin bir parçasında yansıya suya düşen manastır çanları da vardır. Şair, böylece coğrafyanın Hristiyan geçmişine de atıfta bulunur: *Eski bir manastır çanı / Akşamları suya döker süsünü / Su altından çıkan üveyik / O da / Yağmurda yıkar yüzünü* (2011: 214).

Van Gölü ve günbatımı birçok şairin şiirinde sıklıkla geçer. Cansever bu olguyu yeni bir imgeye bağlar: *Batmadan yakalanmış çok eski bir güneşim... Bir çift Van sesi /Doğan güneşle bu, batan güneşin sesi* (2011:215). Şair, görme ve işitme duyularına ait özellikleri yer değiştirerek kullanır. Bu yer değiştirme ile güneş, uygarlıklardan bağımsız bir mekâna ait kılınmaya çalışılır. Şair şiirinin ikinci bölümünde insan ve doğayı su üzerinden birleştirir. *Dokunma Van’a / Van köylüsü kendini çavlan gibi üretir/ Göl gibi dokur/ Ve beklemesini bilir, burkulur* (2011: 216) dizeleri suyun coşkunluğu ve durgunluğunu Van insanıyla birleştirir.

Van’ı ve Van Gölü’nü şiirlerinde işleyen şairlerden biri de Mehmet Taner’dir. Şair, “Van Çarşıları” şiirinde insan yüzlerini tarihin eskiliği ile birleştirir. İnsan yüzleri, toz, rüzgâr uzak bir geçmiş duygusu uyandırmak üzere bir araya getirilir. Taş, sağlamlık ve kalıcılık imgesi olarak edebi metinlerde sıklıkla kullanılır. Taner’in toz ve rüzgâr da zamanın etkisini ifade etmek için bu bağlamda sıklıkla kullanılan doğal unsurlardır.

*Ölümsüz taşlar gibi ölümsüz yüzleri. Suskun, toz toprak
içinde. Derin rüzgâr, derin toz.
Ne çok istemişlerdi sonsuz yaşamı, bulmuşlar sonunda!*

...
*Gözleri kopup gelmiş Gilgamiş’tan, zehir zıkkım Van
Çarşıları’na*

...
Geldim doğdum Urartu beyliğinde, eridim gittim eridim gittim (Taner 1999: 48)

Arif Nihat Asya, Van Gölü üzerine üç rubai kaleme almıştır. Van Gölü, göl tasavvurunu aşan büyüklüğü ile şairin dikkatini çeker. Şair, Van Gölü rubaisinde gölün bu özelliğine değinir:

İşte bak: bir küçük denizdir göl; / Bir küçük kıta Akdamar adası! (Özkan 2018: 45).

“Van Gölü 1” rubaisi bu büyüklük etrafında örülmüştür:

Sandalla değil, vapurla günler boyu gez!...

Enginleri var: deniz bilir koy, körfez... (Özkan 2018: 45).

Şairin bu betimleyici mısraların yanında gölün şair üzerinde daha derin etkiler oluşturduğu çıkarımına ulaştıracak dizeler de vardır. Aşağıdaki dizelerde kullanılan “rüya” kelimesi bu:

Nerde istersen orda kal...yerleş;

Yolcu, rüyaya benziyor burası... (Özkan 2018: 45).

Aşağıdaki dizelerde şair, Van Gölü’nün şeklini yüreğe benzetir. Gölün etrafında yapılan bir gezintinin “tavaf” sözcüğü ile karşılanması tasavvufi bir imge olarak kalp-Kâbe özdeşliğini çağırıştırır. Böylece açık olmasa da örtük olarak göl deruni/mistik bir özellik kazanır.

Gördüm, bilirim haritadan: şekli; yürek...

Çepeçevre tavaf ettiğimiz oydu, demek... (Özkan 2018: 45).

İsmet Zeki Eyüpoğlu, *Anadolu Üçlemesi* serisinin ikinci kitabı *Anadolu Mitolojisi*’nde “Ardini”ye bir şiir ithaf eder. Ardini’nin Van Gölü ve çevresi ile bütünleşmesini dizelerine yansıtır şair. Eyüpoğlu şiirde, Van’ın ve Van Gölü’nün özellikleri ile mitolojik bir figür olan Ardini’yi birleştirir.

Ağrı’nın dorukları parlar önce / Sonra dökülür ışık yağmuru Vangölü’ne / Yayılır uçuşan güney ovalarına... / Uzanır yazları büyük yaylımlara / Aydınlatır oylumları koyları / Koyunların yünlerini parlatır / Sığırların geyiklerin kuşların tüylerini / Girer Vangölünde yıkanır / Çıkar karaya kurunur Ardini (1998: 110).

Eyüpoğlu, “Hutuni” başlıklı şiirinde ise Van Gölü’nü ışığın ve rüzgârın tanrısal merkezi olarak betimler. Şiirde, mitolojik bir öge olarak sudan var oluş motifi de Van Gölü ile birleştirilir.

Bir, gün doğarken toplanır tanrılar / Bir de karanlık gelirken ortalığa / İlk ışıklar yıkanır Van gölünde / Sonra yeller el sürmeden çiçeğe yaprağa. (1998: 139).

Müştehir Karakaya, ulusal düzeyde tanınan ve hayatının önemli bir kısmını Van’da geçiren bir şairdir. Su, Müştehir Karakaya şiirinin önemli unsurları arasındadır. Müştehir Karakaya’nın biyografisinde üç şehir belirgin bir yere sahiptir. Şairin çocukluk dönemi Muş’ta, gençlik dönemi İstanbul’da ve orta yaş dönemi Van’da geçmiştir (Çoban 2020: 11-13). Şairin hayatının bu farklı evreleri farklı su tipleri ile temsil edilebilir: dere, deniz ve Van Gölü. Müştehir Karakaya’nın şiirinde “dere”, “ırmak” diğer iki unsura göre daha belirgin bir yer tutar. Dere; akıcılığı, sesi, berraklığı, geçtiği yerleri yaşanabilir kılması ile hem bilincin hem de bilinçdışının önemli imgelerinden biridir. Dere, Müştehir Karakaya’nın imgelemine besleyen unsurlardandır.

Karakaya’nın “Dere” şiirindeki *öyle bir bakışı var ki hazin / yüklenemiyor derdini van denizi / onun sevdasıyla can verse de* (2013: 374) dizelerindeki söyleyiş özellikleri “dere” ile temsil edilen

hüznü yüklenen kişinin şairin kendisi olduğunu ihsas ettirir. Van denizi bu hüznü taşımak için, yetersizdir.

*niye çağlar köpüklerden dere / hazin bir seveda tutkunu
bir sırdaş bekliyor / sırrını tutacak ve gönül koyacak* (2013: 374).

...

dere hüznüme gebe ikiz doğurur / cesetlerden duvar ördüm dere (2013: 375).

Müştehir Karakaya, “sana gel diyemedim sana geldim, sana öldüm” şiirinde Tamara anlatısına yapılan gönderme ile Van Gölü yer alır:

*çağrışır ak köpüklere konan martılarla / van denizinde balıklar /
ey nazlı prenses uzat ellerini bir nebze / sevgilin darda / ah tamara* (2013: 360).

Karakaya’nın şiirlerinde Van Gölü, Van denizi şeklinde bir tamlama içinde yer alır. Şairin şiiri bir kronolojiye tabi tutulmadan incelenirse deniz, martı kelimeleri Van Gölü’ne değil açık denizlere gönderme içerir.

*Suçlama beni, kimliğim yok diye / Bir yanım dağdan koparılmış bir çınar /
Bir yanım denize ayarlı bir martı kanadı* (2013: 88).

Karakaya’nın doğrudan Van Gölü’nü tema edinen bir şiiri tespit edilmiştir: Müştehir Karakaya’nın “van gölü sahilinde bir akşam hüznü” şiirinde, bu incelemeye konu edilen çoğu şiirinde olduğu gibi “hüzün” duygusu güçlüdür. Şair, geniş bir zaman aralığından, olgu ve imgelere hâkim olabileceği bir mekândan doğa ve tarih çerçevesinde Van Gölü’nü izler.

*van gölü sahilinde akşam / uzak uzak adalara yol alan / bir okyanus gemisi umuttur /
küpeştesinde bir eski zaman bayrağı / uçup gider gönlümün hüznün martıları /
van gölü kıyısındaki akşamdan* (2013: 370).

Şair, akıp giden bir zamanın son deminde zamanla birlikte hareket etme hayalindedir. Gün bir gemiye benzetilir ve gün gemisi ötelere doğru hızla çekilirken şair olduğu yerde kalmıştır. Van Gölü, bir okyanus sonsuzluğu hissine imkân tanısa da şaire göre bu bir umut, açıkçası bir yanılsamadır. Akıp giden zaman yalnızca güncel zaman değildir. Karakaya, “daha dün bu yoldan geçmiştin/atımda hâlâ kamçı izleri” dizeleri doğal döngünün zamansal sürekliliğine işaret etmektedir.

*van gölü kıyısında bir akşam / Zamanı durdurma yarışındayım /
Parmaklarımın ucuyla yokluyorum tuşba’yı / giderem van’a doğru / türküsü henüz yakılmamıştı* (2013: 193).

Bir an’a göl çevresinin bütün bir tarihini sığdıran şairin bilinci trajik bir mitolojik kahramanın yükünü üstlenmek ister. Bütün bir tarih, yoğun hüznün duygusuyla şairin bilincine yansır.

*ben ve güneş uzağındayız kıyının / ... / vangölü sahilinde bir adam /
tamara’ya el sallayıp duruyor / Ve gün batıyorken / hapsediyor eski bir zamanı* (2013: 193).

Şair, Van Gölü’nde gün batımına ait güçlü bir imgeye yer verir aşağıdaki dizelerde:

vangölü kıyısında güneş / al bir ata binmiş dört nala (2013: 192).

Karakaya, “bendimahi şelalesinde beş adam” şiirinde Van Gölü’nün doğal özellikleri ile kendisi arasında bir ilişki kurulmuştur. Bu dizelerde duygular ile doğa arasında bir uyum bulunur:

uzun yoldan gelmişiz dostlar / içimizde sevdalanan aşk kıpır kıpır / durgun göl suyunda ışık /

bir canbaz gibi oynaşmakta (2013: 135).

Müştehir Karakaya şiirini besleyen en önemli kaynaklardan biri de mitolojidir. Karakaya, “Semiramis” şiirinde Van ve çevresi ile ilgili efsanelerden olan Semiramis (Şamiram) efsanesini işler. Van Gölü, Urartu döneminde kullanılan adı ile renk özellikleri ile şiirde yer alır:

bir yandan turkuaz sularından / ulu ve yüce yüksekdeniz’in / yüzüne serptiği bir yel (2019: 53)

Zeki Ömer Defne’nin “Akdamar’a” başlıklı şiiri ünlü Tamara efsanesi etrafında örülmüş bir şiirdir.⁷ Van Gölü ve Van Gölü’nü çevreleyen unsurlar bu anlatıya eşlik eder (Özkan 2018: 290).

Bülent Ecevit, Van Gölü’nün popüler kahramanı “Van Gölü Canavarı”nı konu edinen şiiriyle dikkatimizi çekmektedir. Ecevit, şiirine *İnanmasa da çokbilmişler / ben Van Gölünde yaşarım* (2005: 157) dizelerindeki kişileştirme ile başlar: Şiir, Van Gölü ve çevresinin doğa güzelliklerini canavarın gözünden verir. Göl, göl ile ilgili betimlemelerde özellikle “mavi” renge vurgu yapılır:

*Kah çekilirim derinlere / kah kıyılardan taşarım
Gündüz göğün mavisi / Örtür gölü boydan boya
Dağlar dalar karbeyaz / camkesti mavi suya
Kararan göle geceleri / ıslıl ıslıl yıldızlar iner* (2005: 157).

Şair, doğa betimlemelerinden insan ruhunun derin karanlığına geçer ve bu geçiş de “canavar” ile temsil edilir. Canavar, bir imge olarak büyüklüğü temsil ettiği gibi ruhsal derinliği de temsil eder. *Bir göl saklıdır sizin de içinizde / gölde yaşamdan yansımalar* (Ecevit 2005: 157).

Sonuç

Anadolu’nun Türk aydını tarafından keşfinin simgesel metni *Yaban* ve romantik bir Anadolu tasavvurunun kült şiiri “Han Duvarları”ndan günümüze taşra; roman, öykü, şiir ve deneme gibi birçok edebi metne konu edilmiştir. Kültürel merkezler olarak İstanbul ve Ankara’nın taşraya bakışını edebî olarak ifade eden çok sayıda metin vardır. Bu makalede, kültürel merkez temsilcisi şairlerin şiirlerinde Van Gölü ve sınırlı da olsa Van’a değinen şiir ve dizeler incelenmiştir.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde beliren Anadolu’ya dönük ilgi Cumhuriyet ile birlikte yoğunlaşmış ve derinleşmiştir. Bu çalışmada olgunun sosyal, kültürel, ekonomik kökenleri ve dönüşümlerinden çok doğrudan metinler incelenmiştir. Van Gölü’nü merkeze alan şairler ve şiirleri geniş bir yelpazede bir grup şairin şiirlerinde yer almıştır. Şairlerden Müştehir Karakaya Van’da uzun yıllardır yaşamaktadır. Onun dışında kalan isimler kısa veya uzun süreli Van’da bulunmuşlardır. Şiirlerde, bir doğa parçası olan göl ve gölün fiziksel özellikleri şiirleştirilmiştir. Göl, özellikle rengi, doğanın bir parçası olması, gün batımı unsurlarıyla dizelerde yer almıştır. Van Gölü, Bülent Ecevit’in şiirinde olduğu gibi bazı örneklerde bireyin içsel yolculuğunu temsil eden bir imgeye dönüşür. Fiziksel bir unsur olarak gölün yanında birey, toplum, ideoloji gibi bir dizi olgu ve kavrama dönük simge ve benzetme de şiirlerde gölle birlikte yer almıştır. Ulusal kanona dâhil şairler; tarih, doğa, toplum gibi çeşitli temalar etrafında kendi bakış açılarını şiirlere yansıtmışlardır. Bu şiirlerde, hüznün ve yarım kalmışlık ortak özellik olarak belirir. Bu şiirlerde, sevinç ve sevinçten kaynaklanan bir

⁷ Tamara, Akdamar; Van’ın, Van Gölü’nün en önemli simgelerinden biridir. Tamara’ya/Akdamar’a adanmış veya bir motif olarak Tamara/Akdamar’ın geçtiği çok sayıda şiir vardır. “Tamara” anlatısının modern Türk edebiyatındaki yansımaları üzerine bir inceleme için bkz: Demir, Bilal. (2024). Efsaneden İlham Alan Edebiyat: “Ah Tamara” Efsanesinin Modern Türk Edebiyatına Yansımaları. Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, 8(3), 1271-1295. <https://doi.org/10.34083/akaded.1569721>

toplumsallık yoktur. Van Gölü şiirlerinin biçimsel özellikleri bir bütünlük sergilemez. Serbest ölçü kullanıldığı gibi ölçülü şiirler de vardır.

Van Gölü ve Van ile ilgili şiirler farklı bakış bilimsel yaklaşımlarla incelenmelidir. Edebî merkezi temsil eden isimlerin taşırayı metinlerine yansıtma şekilleri merkez-taşra ilişkisini anlama ve açıklama açısından hâlâ önemlidir.

Kaynaklar

- Akın, Gülten. (2000). *Toplu Şiirler I-II (2. Baskı)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alpay, Necmiye (2022). “Gülten Akın’ın Yeri ve Zamanı”. *İncelikler Tarihi Gülten Akın Şiiri* (Haz.: Asuman Susam; Duygu Kankaytsın). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 17-29.
- Cansever, Edip. (2011). *Sonrası Kalır- II (Bütün Şiirleri)(6. Baskı)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cerrahoğlu, Münir (2012). “Mitolojilerde ve Türkiye’de Derlenen Masallarda Narın Yeri”. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 7/1 Winter 2012, p.643-651.
- Çiğdem, Ahmet. (2005). “Taşra karalaması-Küçük Bir Sosyolojik Deneme”. *Taşraya Bakmak* (Der.: Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları. s. 101-114.
- Ecevit, Bülent. (2005). *Bir Şeyler Olacak Yarın*. İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Erhat, Azra.(1996). *Mitoloji Sözlüğü (6. Baskı)*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erol, Kemal. (2010). “Cumhuriyet Döneminde Vanlı Şairler ve Ozanlar”. *V. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu* (Editör: Prof. Dr. Oktay Belli). İstanbul: Mavi Ofset.
- Eyüpoğlu, İsmet Zeki.(2007). *Tanrı Yaratan Toprak Anadolu*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Karakaya, Müştahir. (2013). *Zaman Gergefinde Kitabeler: Toplu Şiirler*. İstanbul: Aremis Yayınları.
- Karakoç, Sezai (2022). *Hatıralar II*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kardaş, Abdulaziz.(2012).*Cumhuriyet Dönemi’nde Van Gölü Havzası’nda (Van-Bitlis-Muş) Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1923-1950)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Kerovpyan (İşkol), Keğam. (2003). *Mitolojik Ermeni Tarihi*. İstanbul: Aras Yayıncılık.
- Laleci, Ali. (2018). *Şiirlerde Van*. Van: Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Mutlu, Betül. (2022). “Gülten Akın Şiirlerinde Şiirle Öykünün Kesişim Noktaları”. *İncelikler Tarihi Gülten Akın Şiiri* (Haz.: Asuman Susam; Duygu Kankaytsın). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. s. 149-168.
- Oğuzbaşaran, Bekir.(1992). “Şiirlerde Van ve Van Gölü”. Van: *Van Kütüğü*.
- Öntürk, Tolga; Öztürk, Murat. (2021). (2021). *Vanlı Divan Şairleri ve Feyzî Divançesi*. Van: Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Özkan, Adnan. (2018). *Van Şiirleri Antolojisi*. Van: Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Öztürk, Murat.(2021). “Faik Reşad’ın Şiirlerinde Van”. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Van Özel Sayısı*. s. 417-432.
- Pekdemir, Melih. (2005). “Taşranın “taş toprağı altın”da ne vardır?”. *Taşraya Bakmak* (Der.: Tanıl Bora). İstanbul: İletişim Yayınları. s. 77-100.

- Sarı, Ergin. (2023). *Basın ve İktidar İlişkileri Bağlamında Van Yerel Basını (1858-1980)*. Doktora Tezi. Erzurum: Erzurum Atatürk Üniversitesi.
- Selmani, Mirad.(2020). “Sâfi ve İstanbul Şehrengizi”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.44, s. 249-272.
- Susam, Asuman; Kankaytsın, Duygu. (2022). *İncelikler Tarihi-Gülten Akin Şiiri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Taştan, Zeki. (2003). “Van’ın En Uzun Soluklu Sanat ve Edebiyat Dergileri: Hazan ve Seyir”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 4, ss.24-41.
- Taner, Mehmet. (1998). *Küflü Şimşek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tekin, Rahmi. (2023). “Eski Van Şehri ve Tarihi (1915’e Kadar)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/1, s.152-168.
- Uğurlu, Seyit Battal (2006). “Van’ı ve Van Çevresini Konu Alan Şiirler Üzerine Bir İnceleme”. *II. Van Gölü Havzası Sempozyumu (04-07 Eylül 2006-Bitlis Kültür Merkezi)*. Ankara: T. C. Bitlis Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları. s. 368-377.
- Yiğitler, Şükrü Şener. (2021). “Edip Cansever’in “Su Altında Kanat Çırpan Üveyik” Şiirinde Taşra İmgesi”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. s. 769-778.
- URL 1: <https://bianet.org/haber/sabahattin-kurt-gulten-akin-ve-siiri-241533> (Erişim tarihi: 20.05.2024)